

«Тасдиқ мекунам»
Ректори МДТ Донишгоҳи давлатии тиббии
Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино,
д.и.т., профессор _____ Мухиддин Н.Д.
2026

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Бобозода Зебо Абдукарим дар мавзуи «Шуури иқтисодӣ ва роҳҳои тақмил додани он дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон» таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои фалсафа аз рӯйи ихтисоси 6.3.7. – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафа)

Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Масъадае, ки дар диссертатсияи Бобозода Зебо Абдукарим мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст, аз лиҳози маънӣ, мундариҷа ва самти таҳқиқот пурра ба шиносномаи ихтисоси 6.3.7. – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафа) мувофиқат менамояд. Дар баробари ин, ихтисоси мазкур, ки аз ҷониби Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ гардидааст, масоили фалсафаи иҷтимоӣ, таҳлили фалсафии тағйироти ҷомеа, раванд ва ниҳодҳои иҷтимоиро фарогир аст.

Ба маънои дигар, мавзуи таҳқиқот – шуури иқтисодӣ ҳамчун шакли шуури ҷамъиятӣ ва тағйирёбии он зери таъсири навгониҳои иқтисодӣ ва рақамикунории истеҳсолот ба сифати маърифатнокӣ ва вазъи симои маънавии аъзоёни ҷомеа ҷомеа бевосита таъсир мерасонад.

Аз ин лиҳоз, мавзуи дар диссертатсия таҳқиқшаванда бевосита дар доираи фалсафаи иҷтимоӣ ва ҷомеашиносӣ мавзуи таҳқиқшаванда мебошад. Дар диссертатсияи мазкур бошад, масъалаи шуури иқтисодӣ ва роҳҳои тақмил додани он дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон баррасӣ мегарданд, ки ин тамоилгирии мавзӯ нишонаи равшани мувофиқати мавзӯ бо шиносномаи ихтисоси илмиро дорад.

Мубрамии мавзун (предмети) таҳқиқот. Дар шароити муосир ҳастии иҷтимоӣ дигаргуниҳои сифатиро микдориро паси сар менамоянд, ки онҳо дар

тафаккури илмӣ якқатор андешаҳоҳоро ба миён овардааст, ки таҳаммул ва азнавдарккунии иҷтимоӣ-фалсафии онҳо барои рушди минбаъдаи ҷомеа хеле зарур аст.

Ҳастии иҷтимоӣ ва шуури ҷамъиятӣ ду категорияи бунёдии фалсафии иҷтимоӣ ба ҳисоб рафта байни онҳо алоқамандии ногусатанӣ ҷой дорад. Агар возеҳтар баён намоем, шуури ҷамъиятӣ ҳастии ҷамъиятиро инъикос менамояд. Ҳар як тағйироти кучаке, ки дар ҳастии иҷтимоӣ арзи вучуд менамояд, дер ё зуд дар сатҳи шуури иҷтимоӣ инъикос мегардад. Дар ҳар як зинаи рушду такомули хеш шуури ҷамъиятӣ тавассути мафҳуми категорияҳо ба таври ғоя, нуктаю назар, таълимот, концепсия ва ғайра дигаргуниҳои дар ҳастии ҷамъиятӣ ба вучудодаиистодаро инъикос менамояд, ки онҳо дар принципи бунёдии илми фалсафии иҷтимоӣ - ҳастии ҷамъиятӣ шуури ҷамъиятиро муайян менамояд, ифода меёбад. Гарчанде баъзе файласуфони муосир ба ин масъала назари интиқоди доранд, вале аз ин ҳақиқати фалсафӣ рӯй гардонидан нашояд.

Ҳастии иқтисодӣ ҷузъи таркибии низоми томи иҷтимоӣ ба ҳисоб меравад ва ҳар зинаи таҳаввулот ва рушд вижагӣҳоро ҳаёти иқтисодиро дар худ таҷассум менамояд. Ҳастии иқтисодӣ падидаи хеле мураккаб буда, вай тибқи ҳадафҳои стратегии рушди ҷомеа дар ҳолати ташаккулёбӣ ва такомул қарор дорад. Чунин ҳолат аз як тараф ба мураккабии моҳият, дараҷа ва сохтори ҳастии иқтисодӣ вобаста бошад, аз тарафи дигар, то ҳол аз ҷониби муҳаққиқон шуури иқтисодӣ ҳамчун шакли мустақили шуури ҷамъиятӣ эътироф нагаштааст. Ба андешаи мо, чунин «истодагарӣ» натиҷаи тафаккури қолаби нисбати шаклҳои шуури ҷамъиятӣ буда, воқеиятро ифода карда наметавонад. Зиёда аз ин, ба андешаи муаллифи диссертатсия, ҳолати мазкур далели то андозае қафомнонии фалсафии иҷтимоии ватанӣ аз таҳқиқи равандро тамоилҳои нави ҳаёти иҷтимоӣ мебошад, ки аз мубрам ва сари вақти будани мавзӯи диссертатсия дарак медиҳад.

Ба андешаи инҷониб, зарурияти чунин таҳқиқот ҳамчунин аз он бармеояд, ки дар замони муосир зери таъсири рушди иқтисодиёти инноватсионӣ, рақамикунории ҳаёти ҷамъиятӣ дар муносибатҳои иҷтимоӣ тағйиротҳои кулӣ ба амал омада истодаанд, ки ба раванди ташаккул ва такомули шуури иқтисоди

таъсиргузор мебошанд. Ба назари аввал падидаҳои иқтисодии инноватсионӣ, рақамикунонӣ, хизматрасониҳои рақами мафҳумҳои соф иқтисодӣ буда, аз доираи маърифати фалсафӣ берун мебошанд. Аммо, таҷрибаи бунёди иқтисодии миллӣ дар даврони соҳибистиклолӣ собит намуд, ки ташаккули муносибатҳои нави иҷтимоӣ иқтисодӣ дар заминаи падидаҳои дар боло зикр намуда, мураккаб ва зиддиятнок буда, муваффақона ташаккул ёфтани онҳо ба сатҳи эҳсос, идрок, дониш, таҷриба, тафаккурӣ эҷодӣ, ҷаҳобинии илмӣ, омилҳои ангишидханда (мотиватсия), идеологияи ҷамъиятӣ ва психологияи субъектҳои хоҷагидорӣ, ки дар маҷмӯъ онҳоро дар илми фалсафаи иҷтимоӣ муосир бо мафҳуми **шуури иқтисодӣ** ифода менамоянд, вобаста мебошанд.

Таҷрибаи андӯхта ва мушкилоти рушди иқтисодии инноватсионӣ бурду боҳти онҳо тақозо менамояд, ки омилҳои ба ин раванд таъсиркунанда, ки шуури иқтисодӣ аз ҷумлаи муаммои калидии онҳост, ба риштаи таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ кашидан, заминаҳои иҷтимоӣ-фарҳангии он дар дирӯзу имрӯзи ҷомаеи суннати тоҷикистонӣ мавриди ҷустуҷӯи илмӣ қарор додан, яке аз мавзӯҳои ҳалталаб ва муассири илм, аз он ҷумла фалсафаи иҷтимоӣ махсуб меёбад.

Дар ин робита, истиқлолияти давлатӣ, ислоҳоти иқтисодӣ ва сониян тарҳрези гаштани барномаҳо ва стратегияҳои рушди миллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон на фақат нишондиҳандаи муҳимтарини эҳёи иқтисодии миллӣ, балки омили таҳкимбахшандаи бедории мардум, худшиносии миллӣ, ташаккули ҳисси ватандорӣ ва боварӣ ба фардои он, ифтихори миллӣ гашта, шуури иқтисодии аъзоёни ҷомеаро фаъол гардонид.

Ва ниҳоят, бояд зикр кард, дар давраи авҷгирии рақобатҳои геосиёсӣ геоиқтисодӣ, ҷори намудани таҳримҳову манъкуниҳо, тезутунд гаштани рақобати иқтисодӣ дар байни абарқудратҳо муайян намудани роҳҳои такмили шуури иқтисодии аъзоёни ҷамъиятро ба яке аз омилҳои меҳвари таъмини истиқлолияти иқтисодӣ ва рушди устувори он табдил додааст, ки ин раванд диққати ҳамешагии муҳаққиқонро талаб менамояд. Ҳамаи ин омилҳо дар маҷмӯъ, мубрамии таҳқиқоти мазкурро ифода намудааст.

Дарачаи асосноккунии гузоришҳои илмӣ, хулосаю пешниҳод, ки дар диссертатсия оварда шудаанд. Таҳлили диссертатсия нишон дод, ки муаллифи он зимни таҳқиқи мавзуи мазкур сарчашмаҳои илмӣ ва корҳои таҳқиқотии олимони зиёди ватанӣ ва хориҷӣ, ки дар бораи фаҳмиш ва шарҳу тавзеҳи падидаи шуури иқтисодӣ гоյҳои мухталиф баён намудаанд, дар сатҳи зарурӣ истифода бурдааст. Ин амал гувоҳӣ аз он медиҳад, ки диссертант аз наватарин рӯйкардҳои назариявии ҷаҳонӣ огоҳӣ дорад ва натиҷаҳои таҳқиқоти онҳоро ба инобат гирифтааст.

Ба андешаи мо, таҳлили фалсафӣ-иҷтимоии шуури иқтисодӣ дар шароити ҷомеаи муосири Тоҷикистон дар заминаи истифодаи санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунандаи кишвар арзиши амалии таҳқиқотро афзун гардондааст. Истифодаи беш аз 160 номгӯи адабиёти илмӣ дар раванди таҳқиқи масъала ва таҳияи диссертатсия ҷавобгӯи муқаррароти муайянкунанда мебошад.

Методологияи таҳқиқот ба таври муназзам татбиқ гардидааст: усулҳои диалектикӣ, таърихӣ-мантикӣ, таҳлили муқоисавӣ ва системавӣ дар якҷоягӣ истифода шудаанд. Ба андешаи мо, ки хулосаҳои диссертатсия аз матни таҳлилу баррасии мушаххаси сарчашмаҳо бармеоянд ва дар тавсияҳои амалӣ ба воқеияти ҷомеаи муосири Тоҷикистон таҳия шудааст. Ҷолиби диққат аст, ки нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда - ки панҷ банди мукамал ва аз ҷиҳати мантик баҳамвобастаро дарбар мегирад - аз муҳтавои асосии диссертатсия бармеоянд ва ҳар яке аз онҳо ҷанбаҳои гуногуни мавзуро инъикос намудаанд.

Навгонии илмӣ таҳқиқ ва саҳеҳии натиҷаҳои гирифташуда.

Ташҳиси диссертатсияи Бобозода Зебо Абдукарим нишон дод, ки таҳқиқоти илмӣ ба анҷом расонидашуда аз ҷанд ҷиҳати навгонии воқеии илмӣ дорад: Навгонии умдаи таҳқиқоти мазкур дар гузориши мавзуи таҳқиқот зоҳир мешавад, зеро дар адабиёти фалсафӣ-иҷтимоии ватанӣ таҳқиқи шуури иқтисодӣ ҳамчун гоյ ва падидаи мураккаби иҷтимоӣ-иқтисодӣ то имрӯз анҷом дода нашудааст. Навгонии дигари диссертатсия дар он аст, ки унвончӯ дар натиҷаи таҳлили назариявӣ методологӣ моҳияти шуури иқтисодӣ ва сохтори онро муайян намуда, боварибахшона хулоса баровардааст, ки шуури иқтисодӣ навъи

мустақили шуури ҷамъиятӣ мебошад. Чунин тарзи муайяннамоии шуури иқтисодӣ дар фалсафаи иҷтимоии ватанӣ бори аввал ба назр мерасад, ки онро ба ҳайси навгонии муҳими илмӣ қабул кардан ҷоиз аст.

Боз як навгонии кор дар он ба назар мерасад, ки диссертант шуури иқтисодиро ҳамчун объекти дониши фалсафаи иҷтимоӣ муайян намудааст. Бояд эътироф намуд, ки чунин арзёбӣ дар фалсафаи иҷтимоии ватанӣ бори аввал сурат мегирад. Дар масири чунин арзёбӣ диссертант муайян намудааст, ки солҳои охир соҳаи махсуси дониш – фалсафаи иқтисодиёт ташаккул ёфтааст, ки он ҷанбаҳои онтологӣ, гносеологӣ, аксиологӣ, антропологӣ, идеологиро меомӯзад. Дар ин робита, унвонҷӯ кӯшиш намудааст, ки унсурҳои шуури иқтисодиро муайян намояд. Ба андешаи ӯ, эҳсоси амали, гностикб, глорикӣ, эҳсоси хатр, тарсу ваҳм унсурҳои шуури иқтисоди маҳсуб меёбанд.

Дар диссертатсия мазмун ва моҳияти падидаи шуури иқтисодӣ дар шароити раванди ҷаҳонишавӣ ва рақамисозии иқтисодиёт, дар заминаи падидаҳои «иқтисоди рақамӣ», «иқтисоди сабз», «хизматрасонии рақамӣ», «пардохтҳои рақамӣ», ки мавриди таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ қарор гирифтаанд, таҳлил гардида, хулосаҳо ва тавсияҳо пешниҳод карда шуданд.

Унвонҷӯ дар натиҷаи таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ тамоюлҳо ва мушкилоти ташаккули шуури иқтисодӣ мавриди омӯзиш қарор дода, роҳҳои пешгирии хатару таҳдидҳо дар ҳастии иқтисодии ҷомеаи муосири Тоҷикистон нишон дода шудаанд.

Саҳми шахсии докталаби дарёфти дараҷаи илмӣ. Ташхиси диссертатсия нишон дод, ки ҳадафҳо ва вазифаҳои омӯзиш, санҷиши манбаъҳои иттилоот, муайян кардани объект ва предмети таҳқиқот, муқаррар намудани масъалаҳои асосии таҳқиқот, коркард ва тафсири маълумоти бадастомада, муқаррароти назариявӣ ва методологӣ, тавсияҳо ва хулосаҳои дар диссертатсия овардашуда, натиҷа таҳқиқоти мустақилонаи докталаб маҳсуб меёбад.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо аз дақиқ будани маълумоти истифодашудаи муаллиф ва ҳаҷми мутаносиби маводи илмӣ-таҳқиқотии диссертатсия, инчунин, коркарди натиҷаҳои таҳқиқот ва интишороти илмии

довталаб бармеояд. Эътимодноӣ ва саҳеҳияти натиҷаҳои илмӣ бадастомада бо заминаи омӯзиши ҳамаҷонибаи шумораи зиёди сарчашмаҳои илман асоснокгардида, бо усули муносибати муназзам, инчунин, бо таҳлили шароитҳои объекти таҳқиқот, маҷмуи методҳои умумиилмӣ ва соҳавӣ муайян мегардад.

Хулоса ва тавсияҳои пешниҳод намудаи муаллифи диссертатсия ба таҳлили илмӣ натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва амалии гузаронида шуда асос ёфтаанд.

Наشري натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ. Дар диссертатсия ва автореферат ба таври возеҳ нишон дода шудааст, ки натиҷаҳои таҳқиқот ва муҳтавои асосии диссертатсия дар 6 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 4 мақолаҳои илмӣ дар маҷалаҳои илмӣ аз ҷониби КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тақризшаванда, баён гаштаанд. .

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Шиносои бо мундариҷаи кори илмӣ нишон дод, ки вай аз муқаддима, се боб, шаш зербоб, хулоса, тавсияҳои амалӣ ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат аст. Ҳаҷми умумии он 168 саҳифаро дарбар мегирад. Ин сохтор ва ҳаҷм ба талаботи муқарраршудаи КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои додани дараҷаи номзади илмӣ фалсафа мувофиқ мебошад.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Муаллиф дар муқаддима мубрамии мавзуи таҳқиқот, дараҷаи омӯзиши мавзуи илмӣ, мақсад ва вазифаҳо, объект ва предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ методологӣ, навгониҳои илмӣ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳамияти назариявӣ амалӣ ва дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо ба таври пурра ва аз нуктаи назари мантиқӣ баён намудааст.

Боби якуми диссертатсия **«Ҷанбаҳои таърихӣ ва методологии таҳқиқи шуури иқтисодӣ»** ном дошта, он аз ду зербоб иборат аст. Зербоби аввал **«Ташаккули ғояи шуури иқтисодӣ дар таърихи фалсафа»** номида шудааст. Дар ин зербоб муаллифи диссертатсия ба омӯзиши таърихи пайдоиши шуури иқтисодӣ таваҷҷуҳ намуда, муайян намудааст, ки гарчанде мафҳуми “шуури иқтисодӣ” ҳамчун яке аз шаклҳои зухури шуури ҷамъиятӣ фақат дар асри XX эътироф гашта бошад ҳам, баъзе андешаҳо доир ба афкори иқтисодӣ дар

таълоимотҳои динӣ-фалсафии Ҳинду Чини қадим, фалсафаи бостони тоҷик, дар таълимоти файласуфони Юнони Қадим: Афлотун, Арасту ва Ксенофонт, дар фалсафаи асримиёнаи Ғарбу Шарқ, даври Эҳё, Замони нав ва фалсафаи баъдликлассики вохӯрдан мумкин аст.

Дар натиҷаи омӯзиш ва таҳлилу баррасиҳо дар зербоби мазкур хулоса карда шудааст, ки ҳар як давраи ташаккул ва рушд падидаи шуури иқтисодӣ халқаи мустақили хаттӣ илтиворе ташкил дода, зина ба зина эҳсос, идрок ва тасаввуроти одамон оид ба иқтисодиёт фаррохтар ва мукамалтар гаштааст.

Дар зербоби дуюм **«Шуури иқтисодӣ: моҳият дараҷа ва унсурҳои таркибии он»** ҷанбаҳои методолгии мавзӯ таҳқиқ гашта, тавсифу талқини мафҳуми шуури иқтисодӣ дар консепсияҳо, назарияҳои гуногуни илмӣ ва таҳқиқотҳои алоҳидаи гузаронидашуда мавриди омӯзиш ва таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ қарор дода шудааст. Муайян карда шудааст, ки тағйирпазирии низомҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ боиси тағйирёбии тасаввуроти одамон доир ба ҳастии иқтисодӣ мегарданд.

Ҳамчунин дар ин зербоб дар натиҷаи таҳлилу ҷусторҳои илмӣ дар диссертатсия муайян карда шудааст, ки эҳсоси акизитивӣ, амалӣ, гностикӣ, глорикӣ, этарсу ваҳм (таваккалкорӣ) ҳамчун унсурҳои иродавии шуури иқтисодӣ ва тасаввуроти тафаккури иқтисодӣ ҳамчун унсурҳои персептивии шуури иқтисодӣ муайян карда шудаанд.

Дар таркиби шуури иқтисодӣ **донишҳои иқтисодӣ ва тафаккури иқтисодӣ** дар якҷоягӣ ҷанбаи когенетивии шуури иқтисодиро ташкил медиҳанд. Шуури иқтисодӣ аз ду дараҷа: **психологияи иқтисодӣ** - маҷмуи эҳсосҳо, пайдоиши анъана ва ангежа ва **идеологияи иқтисодӣ** — дониши иқтисодӣ, назария, консепсия, мафҳуматҳо иборат мебошад. Вобаста ба ин, ду дараҷаи шуури иқтисодӣ - дараҷаи муқаррарӣ ва назариявиро ҷудо намудааст.

Боби дуюми диссертатсия **«Таъсири ҷаҳонишавӣ ва ғанновариҳои иттилоотӣ ба раванди ташаккул ва рушди шуури иқтисодӣ»** буда он аз ду зербоб иборат аст. Зербоби аввали боби мазкур **«Тағйирёбии тасаввур оид ба мазмун ва мундариҷаи шуури иқтисодӣ дар шароити ҷаҳонишавӣ ва**

бунёди иқтисодиёти рақамӣ» номгузори гашта дар он таъсири падидаи ҷаҳонишавии иқтисодиёт, вазъ ва мушкилиҳои иқтисодиёти милли мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода шудааст.

Ба андешаи Бобозода З.А. дар шароити ғанновариҳои иттилоотӣ, хусусан ҷорӣ гаштани технологияҳои рақами дар истеҳсолоти ҷамъиятӣ тасаввуротро дар бораи шуури иқтисодӣ дигаргун менамоянд. Дар диссертатсия нишон дода шудааст, ки омилҳои асосии тағйирёбии шуури иқтисодӣ дар шароити муосир рақамикунони истеҳсолоти ҷамъиятӣ буда нишондиҳандаҳои зеринро дар бар мегирад:

- истифода намудани асҷори рақамӣ;
- ба роҳ мондани робита ва ҳамкориҳо дар фазои маҷозӣ;
- арзёбии молу амвол, тавассути саҳифаҳои интернет;
- хариду фурӯши электронӣ;
- арзёби намудани хизматрасониҳо дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ иқтисодӣ;
- тавассути технологияҳои нав қабули донишҷӯён ба донишкадаву донишгоҳҳо;
- таҳсилоти фосилавӣ;
- аз байн рафтани бозорҳои анъанавӣ ва ғайраҳо.

Зербоби дуҷуми ин боб **«Дарки ҷанбаҳои иҷтимоӣ-фалсафии шуури иқтисодӣ дар раванди ташаккул ва рушди иқтисодиёти инноватсионӣ»** ном дошта, муаллифи диссертатсия кӯшиш ба харҷ додааст, ки шуури иқтисодиро ҳамчун объекти омӯзиши фалсафии иҷтимоӣ асоснок намояд. Дар ин масир, дар диссертатсия таъкид гаштааст, ки то охири асри XX дар фалсафии иҷтимоии ватанӣ дар бораи шуури иқтисодӣ ҳамчун шакли шуури ҷамъиятӣ андешаҳо баён нагаштааст. Дар ин робита, дар диссертатсия зикр гаштааст, ки сабаби асосии худдорӣ намудани муҳаққиқони тоҷик оид ба шуури иқтисодӣ ҳамчун шакли мустақили шуури ҷамъияти ба назария ва методологияи анъанавӣ дар фалсафии иҷтимоии даврони шуравӣ (материализми таърихӣ) оид ба шаклҳои ба таври

умумӣ эътирофгаштаи шуури ҷамъиятӣ: ахлоқ, сиёсат, ҳуқуқ, дин, зебоипарастӣ ва дигарҳо маҳдуд мешуданд.

Дар ин робита, дар диссертатсия зикр гаштааст, ки дар натиҷаи пурзӯр гаштани алоқамандии фалсафа ва иқтисодиёт дар солҳои 70-уми асри XX соҳаи махсуси дониш - фалсафаи иқтисодиёт ташаккул ёфт, ки он яке аз башҳои фалсафаи иҷтимоӣ маҳсуб меёбад. Фалсафаи иҷтимоӣ ба қонуну категорияҳои кулии худ така намуда, ҷанбаҳои зерини шуури иқтисодиро баррасӣ менамояд: *онтологӣ, гносеологӣ, антропологӣ, аксиологӣ, идеологӣ, сотсиологӣ*

Боби сеюми диссертатсия “«Тачрибаи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ташаккул ва тақомули шуури иқтисодӣ дар шароити соҳибистиклолӣ» номгузори гашта, он аз ду зербоб иборат аст. Зербоби аввали он «Ислоҳоти иқтисодиёти миллӣ омили муҳимтарини тағйирёбии шуури иқтисодӣ дар даврони соҳибистиклолӣ» номгузори шуда, дар он омилҳо, тарзу усули тақмили шуури иқтисоди дар раванди гузариш ба иқтисодиёти бозорӣ, муайян намудани тамоюлҳои ҷадиди шуури нави иқтисодӣ дар шароити глобалишавии иқтисодиёт, бунёди ҷомеаи иттилоотӣ, тамоюлот ва мушкилоти ташаккули шуури сифатан нави иқтисодӣ бахшида шудааст. Ҷиҳати муҳими ин зербоб азон иборат аст, ки дар он таъсири омилҳои объективӣ ва субъективӣ бозсозии шуури иқтисодӣ дар раванди гузариш ба муносибатҳои нави иқтисодӣ таҳқиқ гашта, муайян карда шудааст, ки агар ба падидаи шуури иқтисодӣ аз ҷиҳати фосолаи вақту замон назар андозем, ташаккул ва роҳҳои тақмили он дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ба раванди ҳодисаҳои ҷурталотуми солҳои аввали соҳибистиклолӣ вобаста мебошад.

Аммо фақат баъди ба имзои Созишномаи умумӣ оид ба истиқрори сулҳ ва ба дастларовардани ваҳдати миллӣ имконият ба миён омад, ки Ҳукумати Тоҷикистон рӯ ба ислоҳоти иқтисоди оварад. Бо ҷалби коршиносону иқтисоддонҳо ва мутахассисони Созмонҳои бонуфузи байналхалқӣ вазъи иқтисодиёти пасонизоии мамлакатро мавриди таҳлили ҳаматарафа қарор дода, ҳулоса намуд, ки дар бораи ислоҳоти иқтисодӣ ба таври умумӣ ва дар доираи тафаккури пештара андеша намудан кифоя нест.

Вобаста ба вазъи ҳаёти иқтисодии мамлакат се самти стратегии ислоҳоти иқтисодӣ, дар шакли *стратегияҳои миллӣ муайян карда шуд, ки инҳо таъмини амнияти озуқаворӣ, таъмини истиқлолияти энергетикӣ, ва баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ* мебошанд. Дар диссертатсия модели ислоҳоти иқтисодӣ дар шакли стратегияҳои миллӣ мавриди таҳлили ҳаматарафа қарор дода шуда, муайян карда шудааст, ки барои амалигардонии онҳо на фақат бунёди пояи моддӣ –техникӣ, балки қабл аз ҳама шуури фардӣ ва ҷамъиятиро тағйир додан зарур мебошад.

Дар зербоби дуум «**Тамоюлот ва мушкилоти такмили шуури иқтисодӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон**» - зикр гардидааст, ки таҳқиқи ин ҷанбаи мавзӯ барои амалияи ҷомеасозӣ, хоссатан барои бунёди иқтисодиёти миллии ҷумҳури хеле муассир мебошад.

Дар диссертатсия нуктаҳои зерин ба сифати мушкилиҳои такмили шуури иқтисодӣ мавриди таҳлил қарор дода шудааст:

- муаммоҳои азнавсозии унсурҳои устувори психикаи одамон ва тафаккури иқтисодии ҷомеа ва шахс, ки солҳои пешин ташаккул ёфтаанд;
- ҷой доштани ҳолатҳои коррупсионӣ дар роҳандозии соҳибкорӣ ва шаклҳои дигари хоҷагидорӣ;
- ҷой доштани даҳолати беасоси мақомотҳо, хусусан ташкилотҳои фискалӣ;
- ба фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ аз ҷониби мақомотҳои фискалӣ;
- сатҳи пасти сифати таҳсилот, хусусан донишҳои замонавии иқтисодӣ;
- робитаи сусти таҳсилоти олии касбӣ ва истеҳсолот ва ғайра.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсия. Ба таври мушаххас аҳамияти илмӣ назариявии ва амалии таҳқиқот дар он аст, ки муаллиф қонуни сабабияти рушди ҷамъиятро дар масирии алоқамандии ҳастии ҷамъиятӣ ва шуури ҷамъиятӣ омӯхта, муайян намудааст, ки ҳар як зинаи рушди воқеияти иҷтимоӣ ба худ хос дарку фаҳми онро ташаккул медиҳад. Ҳастии иқтисодӣ қисми таркибии ин раванд буда, тағйирёбиҳои фарогир ба мазмуну мундариҷаи шуури ҷамъиятӣ таъсир расонида, боиси ба вучуд омадани шаклҳои нави шуури ҷамъиятӣ гаштааст. Шуури иқтисодӣ аз ҷумлаи онҳо буда, дар

шароити тавсеа бахшидани рушди иқтисодӣ мамлакат ба омили муҳимтарини рушди устувори он табдил ёфтааст.

Аҳамияти мушаххаси илмию назариявии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки гояҳои илмӣ баён намудаи муаллиф, дар фалсафаи иҷтимоӣ як нигоҳи навро ба миён гузоштааст, ки он фаҳму дарки моро оид ба шаклҳои шуури ҷамъиятӣ аз қолаби пешина берун бароварда, барои ба таври воқеъбинона пажӯҳиш намудани он мусоидат менамояд.

Тақризи диссертатсия маълум кард, ки хулосаҳо мантиқан аз мундариҷаи бобҳо бармеоянд ва пайдарпайии мантиқии тафаккури диссертантро аён месозанд. Тавсияҳои амалии муфасссал низ мушаххас, воқеӣ ва дар заминаи далелҳои илмӣ баён шудаанд.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи доктарабӣ дараҷаи илмӣ бо риояи талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба расмӣ дароварда шудааст. Диссертант ҳангоми таҳияи кори таҳқиқотӣ талаботи “Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия, автореферати диссертатсия ва дигар маводи илмӣ”-ро, ки бо фармоиши раиси Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 декабри соли 2024, №493 тасдиқ шудааст, пурра ба инобат гирифтааст.

Таҳқиқи диссертатсия аз ин ҷиҳат қобили дастгирӣ мебошад, ки ба талаботи бандҳои 31-33-и “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад. Диссертант тавонистааст, ки сохтори кори таҳқиқотии худро дуруст таҳия карда, объект ва предмети таҳқиқро дар алоқамандӣ бо мавзӯ, вазифаҳои таҳқиқот дар ҳамаҷанга бо ҳадаф ва нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, бо баёни нағзҳои илмӣ муайян намуда, тавассути методологияи илмӣ онро таҳлилу баррасӣ ва натиҷагирӣ намояд. Риояи равиши пайдарпайии мантиқӣ фикр дар ҳама бахшҳо ва қисмҳои диссертатсия мушоҳида шуда, дидгоҳи диссертант асосноку илмӣ мебошанд.

Эродҳо ва ҳолати баҳсталаб доир ба диссертатсия. Бояд зикр кард, ки дар диссертатсияи Бобозода З.А. нуктаҳои илмӣ ҷолиб хеле зиёданд. Аз ҷумла, дар баррасии сохтор ва унсурҳои шуури иқтисодӣ, асоснокгардони мавзӯи шуури иқтисодӣ ҳамчун объекти баҳси фалсафai иҷтимоӣ ғояҳои нави илмӣ пешниҳод гаштаанд, ки онҳоро дастоварди унвонҷӯ ҳисобидан мумкин аст.

Бо вучуди баҳои мусбате, ки дар тақриз баён гардид, дар рисолаи мазкур баъзе камбудихо, ҳолатҳои баҳсталаб, имлои грамматикӣ ҷой доранд, ки онҳоро дар нуктаҳои зерин ифода намудан мумкин аст:

1. Дар замони муосир яке аз омилҳои муҳимтарине, ки ба вазъи ҳастии иқтисодӣ ва шуури иқтисодӣ таъсиргузор мебошад, падидаи ҷаҳонишавӣ мебошад. Баробари ҷанбаи мусбати ин раванд, дар шароити ташаккули тартиботи нави ҷаҳонӣ як қатор муаммоҳо, аз ҷумла, кӯшиши ташаккул додани иқтисодиёти фаромиллӣ ва дар ин раванд аз ҷониби абарқудратҳо поймол гаштани манфиатҳои иқтисодии давлатҳои миллӣ ба миён омадааст, ки таъсири онҳо ба шуури иқтисодӣ ба таври мушаххас муайян карда нашудааст.

2. Дар баъзе фаслҳои диссертатсия риояи якнавохтии термин ва истилоҳоти фалсафӣ-иҷтимоӣ дар тарҷумаи тоҷикӣ мафҳумҳои хориҷӣ пурра таъмин нашудааст. Ба мисол, вожаҳои «гностикӣ» «гакизитивӣ», ва «гедонистӣ» дар мавридҳои гуногун ба таври гуногун тарҷума шудаанд. Барои мукамалтар шудани матни диссертатсия ва созгории истилоҳотӣ ислоҳи ин нуктаи ҷузъӣ зарарро пеш меоварад.

3. Дар матни диссертатсия ва автореферат баъзе хатогиҳои услубиву грамматикӣ ҷой доранд.

Эродҳо ва камбудихои зикршуда, дар маҷмӯъ, аҳаммияти назарияю амалии диссертатсияи мазкурро коста намекунад ва ба муҳтавои кор таъсири манфии зиёд намерасонад.

Эродҳои баёнгардида хусусияти бунёдӣ надоранд ва арзиши назариявию амалии диссертатсияро коҳиш намедиханд. Диссертатсия дар маҷмӯъ, ҳамчун таҳқиқоти илмӣ мустақилона анҷомёфта ва дорои наwgонии воқеии илмӣ баҳо дода мешавад.

Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Диссертатсияи Бобозода Зебо Абдукарим дар мавзуи «Шуури иқтисодӣ ва роҳҳои тақмили он дар ҷомеаи муносири Тоҷикистон» кори таҳқиқотии мустақилона ва муназзаме аст, ки дар сатҳи зарурии таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ ба анҷом расонида шудааст. Мавзуи диссертатсия ниҳоят муҳим ва аз лиҳози назариявӣ амалӣ аҳамиятнок аст. Мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси 6.3.7- фалсафаи иҷтимоӣ мувофиқ аст. Сарчашмаҳои таҳқиқот кофӣ ва эътимоднок мебошанд. Навгониҳои илмӣ қор ба таври равшан баён шудааст. Хулосаҳо аз мундариҷаи таҳлилу баррасии диссертант мантиқан бармеоянд. Автореферати диссертатсия мазмун ва мундариҷаи онро ба таври пурра инъикос менамояд.

Диссертатсияи мазкур ба талаботи «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ шудааст, пурра мувофиқ мебошад. Ба ин асос, Донишқадаи иқтисод ва савдои Донишгоҳи давлатии тибборати Тоҷикистон ҳамчун муассисаи пешбар қатъиятмандона изҳор менамояд, ки диссертатсияи Бобозода Зебо Абдукарим дар мавзуи «Шуури иқтисодӣ ва роҳҳои тақмили он дар ҷомеаи муносири Тоҷикистон» (таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ) кори таҳқиқотии мустақилона ва дорои наугониҳои воқеии илмӣ аст ва муаллифи он Бобозода Зебо Абдукарим барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа рӯйи ихтисоси 6.3.7 - Фалсафаи иҷтимоӣ сазовор мебошад.

Тақризи муассисаи пешбар дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ», ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, таҳия ва пешниҳод шудааст.

Тақриз аз ҷониби мудири кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино, доктори илмҳои фалсафа Азимзода М.М. омода гардидааст.

Тақриз дар маҷлиси кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино аз 26-уми сентябри соли 2026, протоколи №3 муҳокима ва тасдиқ карда шудааст. Дар маҷлис 26

нафар иштирок доштанд, ки аз онҳо 3 нафар д.и.ф. ва 1 нафар н.и.ф., 6 нафар н.и.т., 4 нафар н.и.с., 3 муаллими калон ва 9 нафар ассистентҳои мебошанд.
Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 26 нафар, «муқобил» – нест, «бетараф» – нест.

Раиси маҷлис:

Профессори кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино, доктори илмҳои фалсафа, Саидов А.С. _____

Тақризро омода намуд:

мудир кафедраи фанҳои ҷомеашиносии МДТ Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино, доктори илмҳои фалсафа, дотсент Азимзода М.М. _____

Котиби илмӣ маҷлис:

н.и.с., дотсент Амонзода С.Б. _____
Имзоҳои М.М. Азимзода, А.С. Саидов ва С.Б. Амонзода. -ро тасдиқ менамоям:

Сардори Раёсати рушди кадрӣ МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино»
Сафарзода Бехруз Изатулло _____ 29.09.2026

Суроғи муассисаи пешбар:

734003, ш. Душанбе, ноҳияи Сино, кӯчаи Сино 29-31

Тел.: 235-34-96.

E-mail: info@tajmedun.tj;

Сомонаи расмӣ: www.tajmedun.tj